

УДК 159.97.616.89

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.2\(50\).185827](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.2(50).185827)

Дарвішов Н. Р. огли

аспірант кафедри психодіагностики та клінічної психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
e-mail: NarimanDarvishov@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6614-0477

АДАПТАЦІЯ РОСІЙСЬКОМОВНОЇ ВЕРСІЇ ОПИТУВАЛЬНИКА «ШКАЛА РИЗИКУ РОЗВИТКУ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН»

У статті представлені результати перекладу та адаптації методики SURPS «Шкала ризику розвитку залежності від психоактивних речовин» російською мовою. Чотири субшкали методики, що відповідають чотирьом добре теоретично обґрунтованим конструктам — «депресивність», «тривожність», «імпульсивність», «пошук стимуляції». Вираженість цих рис на особистісному рівні асоційована з ризиком розвитку залежності від психоактивних речовин та прогнозує можливий вибір психоактивної речовини та етіологію залежності, спираючись на наявну особистісну мотивацію. Представлені коефіцієнти надійності для шкал за методами Альфа Кронбаха та Лямбда 2. За допомогою методу χ^2 -квадрат на результатах вибірки проілюстрована можливість окремих питань-індикаторів передбачити приналежність досліджуваних до когорти без діагностованої залежності або до когорти з діагностованою залежністю. Відповідність оригінальної факторної моделі шкали SURPS емпірично виявленим на російськомовних досліджуваних закономірностям встановлена та модифікована за допомогою методу конфірматорного факторного аналізу.

Ключові слова: залежність, психоактивні речовини, психометрія, депресивність, тривожність, імпульсивність, пошук стимуляції.

Постановка проблеми: Залежність від психоактивних речовин є складним поведінковим феноменом, що детермінується низкою як середовищних так і особистісних факторів. На сьо-

годніший день визначено чотири основні особистісні фактори залежності, однак їх дослідження та діагностика потребує валідних інструментів дослідження. З метою створення такого інструменту була розроблена шкала SURPS.

Шкала ризику «Використання психоактивних речовин» (SURPS) — це опитувальник з 23 пунктів, що оцінює чотири добре обґрунтовані особистісні фактори ризику розвитку залежності від психоактивних речовин, а саме — імпульсивність, пошук стимуляції, чутливість до тривоги та безнадійність (депресивність).

Інструментарій SURPS (Substance risk abuse profile scale) дозволяє встановити особистісні фактори ризику розвитку залежності і відкриває перспективу покращення скрінінгових та профілактичних заходів з метою попередження залежності на популяції пострадянських країн.

Мета статті: виявлення факторної структури російськомовної версії SURPS, встановлення рівня її надійності, психометричних властивостей та її здатності диференціювати досліджуваних за критерієм можливого ризику розвитку залежності від психоактивних речовин.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості теорій виникнення залежної поведінки виділяють два основні джерела розвитку зловживання наркотичними речовинами: позитивне підкріплення, пов'язане з гедоністичним ефектом від нових відчуттів (наприклад, похвавлення від кокаїну або метамфіну) та негативне підкріплення, пов'язане з ефектом зменшення негативних суб'єктивних відчуттів, прикладом чого може слугувати знеболюючий ефект морфієвих препаратів [18]. Фактори особистості, такі як тривожність, депресивність, імпульсивність а також пошук стимуляції, були пов'язані зі зловживанням та залежністю від психоактивних речовин [4; 27]. Тривожність та депресивність визначають чутливість до ефектів зменшення суб'єктивно негативних відчуттів, в той час як імпульсивність та пошук стимуляції визначають чутливість до позитивних підкріплень.

Розглянемо особистісні риси, що визначають ступінь ризику розвитку залежності більш детально.

Тривожність, як особистісна риса, визначає схильність до тривожних розладів, включаючи панічні атаки [20; 26]. Мотив мінімізації тривоги може спричиняти використання та зловживання бензодіазепіновими препаратами, а також збільшення обсягів споживання алкоголю [30; 32]. Алкоголь сприймається як копінг для подолання негативних емоцій [7; 30]. Тривожність визначає чутливість до анкіолітичного ефекту алкоголю, шляхом модуляції рецепторів гама-аміномасляної кислоти (ГАМК) [8]. Подальші дослідження також вказали на зв'язок тривожності та зловживання канабісом [17].

Депресивність — асоціюється з ризиком поступового розвитку алкогольної залежності, зокрема для жінок [13; 14]. Вживання алкоголю виступає як копінг для зменшення суб'єктивно неприємних думок та відчуттів. Відповідно депресивність визначає чутливість до речовин, що викликають анальгетичний ефект, — алкоголю та опіатів.

Пошук стимуляції як конструкт, пов'язаний з дофаміновим біохімічним механізмом системи винагороди мозку [11]. Психоактивні речовини типу стимуляторів збільшують дофамін в системі винагород [33]. Пошук стимуляції асоціюється з алкогольною залежністю через мотивацію отримання ейфоричних ефектів від алкоголю [5; 8; 21; 31].

Імпульсивність — конструкт, що відображає дефіцит вищих виконавчих функцій мозку [12], зокрема тенденцію не відтерміновувати задоволення та не враховувати довготривалу перспективу у прийнятті рішень [28]. Відповідно фактор ризику залежності полягає в дефіциті саморегуляції у випадку, коли ефект від наркотичної речовини суб'єктивно представлений як висока миттєва цінність. Імпульсивність пов'язана з ризиком розвитку залежності у підлітковому віці [24]. Вираженість імпульсивності асоціюють з діяльністю серотонінової системи 5-НТ, що забезпечує процеси саморегуляції [8].

З огляду на визначені фактори ризику залежності для їх діагностики була розроблена шкала SURPS [34]. На відміну від особистісних опитувальників, що вимірюють особистість у широкому спектрі загальних особистісних факторів, не сфокусованих чітко на механізмах розвитку залежності, SURPS спе-

ціально призначений для оцінки більш вузького кола факторів, безпосередньо пов'язаних з ризиком залежності від психоактивних речовин, згідно з теорією чутливості до підкріплення [23].

Незважаючи на те, що чотири особистісні риси, оцінені за допомогою SURPS, можуть оцінюватися незалежно різними методиками та у різних масштабах, перевага SURPS полягає в тому, що методика включає в себе найбільш прогностично валідні елементи більш загальних шкал в єдиний інструмент вимірювання. Чотири фактори ризику особистості. Шкали SURPS орієнтовані на вибіркові короткотермінові інтервенції [9], з метою попередження розвитку залежності. SURPS використовувався з різними популяціями, включаючи підлітків [10; 34; 1], студентів та аспірантів [2], а також дорослих, що не мають залежності від психоактивних речовин [2]. Однак особливості роботи методики на популяції дорослих з встановленою залежністю від психоактивних речовин були недостатньо вивчені [19].

Натепер відомо лише два дослідження з використанням шкал SURPS на вибірках залежних від ПАР. Дослідження [25] проказало хороші психометричні властивості SURPS серед осіб, що вживають психоактивні речовини. Інше дослідження було зосереджено на визначенні прогностичної валідності шкали з ув'язненими чоловіками та виявило, що пошук стимуляції та тривожність були пов'язані з вживанням наркотиків [15]. Примітно, що жодне дослідження до теперішнього часу не вивчало властивості SURPS серед зразків спільнот залежних від речовини осіб [19].

Результати дослідження. Лінгвістична точність перекладу оригінальної методики SURPS з англійської на російську мову була підтверджена методом експертного аналізу. Отримані 23 питання шкали були запропоновані 218 досліджуваним, серед яких 70 мали встановлену залежність від психоактивних речовин. Отримані відповіді було зібрано та статистично оброблено в програмному середовищі R studio з метою встановлення надійності перекладеної версії. В рамках статистичної обробки результатів були застосовані методи перевірки надійності за коефіцієнтами Альфа Кронбаха (далі — Альфа), Лямбда 2 Гуттмана (далі — Лямбда 2).

Використовуючи результати дослідження двох вибірок — осіб з залежністю від психоактивних речовин та осіб без встановленої залежності — була перевірена гіпотеза про здатність адаптованої методики розрізняти досліджуваних за критерієм залежності, за допомогою методу χ^2 -квадрат. Надійність факторної моделі SURPS та її відповідність емпірично встановленим закономірностям була перевірена за допомогою метода конфірмаційного факторного аналізу. Для покращення відповідності факторної моделі була використана функція модифікації (функція `modify` зі статистичного пакету Lavaan для R studio).

Таблиця 1

**Результати перевірки надійності шкали «депресивність»
за допомогою коефіцієнтів Альфа та Лямбда 2**

№ питання	Питання	Альфа	Стандартне відхилення Альфа	Лямбда 2
1	В целом я доволен	0.76	0.76	0.82
4	Я счастлив	0.73	0.73	0.80
7	Я верю, что мое будущее многообещающее	0.76	0.76	0.81
13	Я чувствую гордость за свои достижения	0.78	0.78	0.86
17	Я чувствую, что я неудачник	0.75	0.75	0.83
20	Я чувствую себя приятно	0.77	0.77	0.85
23	Я полон энтузиазма насчет моего будущего	0.77	0.77	0.82
	Зведені показники надійності для шкали депресивності	0.79	0.79	0.82

Коефіцієнти Альфа для питань шкали депресивності, як і загальний показник для шкали, знаходяться у межах 0.7, тобто показники надійності за узгодженістю є достатніми. Коефіцієнт Лямбда Гутмана для шкали депресивності становить 0.82 і характеризує узгодженість шкали як високу. Найвищі показники надійності демонструє питання «я чувствую гордость за свои достижения» (α — 0.78), найнижчі показники демонструє питання «я счастлив» (α — 0.73).

Таблиця 2

Результати перевірки надійності шкали «тривожність» за допомогою коефіцієнтів Альфа та Лямбда 2

№ питання	Питання	Аль-фа	Стандартне відхилення Альфа	Лямбда 2
8	Меня пугает чувство головокружения и слабости	0.63	0.63	0.60
10	Меня пугает, когда я чувствую изменение сердечного ритма	0.60	0.60	0.57
14	Меня пугает, когда я сильно нервничаю	0.60	0.60	0.59
18	Меня пугает опыт необычных ощущений	0.75	0.75	0.72
21	Меня беспокоит, когда я не могу сосредоточиться на задании	0.67	0.67	0.64
	Зведені показники надійності для шкали	0.7	0.7	0.7

Коефіцієнти Альфа для питань шкали тривожності в більшості випадків є нижчими у порівнянні з питаннями інших шкал. Питання 8, 10, 14 та 21 мають показник Альфа в межах 0.6, що ставить надійність під сумнів. Коефіцієнт Лямбда 2 для питань шкали тривожності в кожному випадку є нижчим за коефіцієнт Альфа, тобто в даному випадку припущення про рівну коваріацію елементів (тау-еквівалентність, яку враховує Альфа) може приховати реальні показники надійності. Однак зведені показники за коефіцієнтом Альфа та Лямбда 2 становлять 0.7, тобто надійність шкали є достатньою.

Коефіцієнти Альфа для питань 5, 11 та 15 знаходяться в межах значення 0.6, тобто узгодженість цих шкал є сумнівною. Питання 2 та 22 демонструють достатні показники надійності в межах значення 0.7. Коефіцієнт Лямбда 2 в кожному з випадків є нижчим за показники коефіцієнта альфа, тобто без припущення про рівну коваріацію елементів ми отримуємо нижчі показники надійності. Зведені показники надійності для шкали становлять 0.73 для Альфи та 0.71 для Лямбди 2, тобто вказують на достатню надійність шкали.

Таблиця 3

**Результати перевірки надійності шкали «імпульсивність»
за допомогою коефіцієнтів Альфа та Лямбда 2**

№ питання	Питання	Альфа	Стандартне відхилення Альфа	Лямбда 2
2	Часто я не думаю перед тем, как что-то сказать	0.71	0.71	0.66
5	Я часто вовлекаюсь в ситуации, об участии в которых я потом жалею	0.69	0.69	0.65
11	Обычно я действую, не размышляя перед этим	0.61	0.61	0.55
15	В целом я порывистый человек.	0.69	0.69	0.66
22	Нужно чуть схитрить, чтобы получить то, чего я хочу	0.71	0.71	0.68
	Зведені показники надійності для шкали	0.73	0.73	0.71

Коефіцієнти Альфа для питань шкали «пошук стимуляції» свідчать про достатню надійність, тобто знаходяться в межах значення 0.7, за винятком питання 3 (А — 0.68), надійність якого є сумнівною. Коефіцієнт Лямбда 2 в кожному з випадків є вищим за коефіцієнт Альфа і свідчить надійність питань шкали як про достатню, а у випадку з питанням 19 свідчить про хорошу надійність. Тенденція закономірно відображається на зведених показниках узгодженості, де Лямбда 2 свідчить про хорошу надійність — 0.82, а Альфа про достатню надійність — 0.78, тобто припущення про рівну коваріацію елементів при обрахунку результатів цієї шкали може дещо занижити реальні показники.

Тестові питання були використані для перевірки здатності диференціювати вибірку на осіб з залежністю й осіб без залежності за допомогою методу χ^2 -квдрат.

Для аналізу χ^2 -квдрат були відібрані питання, що отримали достатній коефіцієнт статистичної значущості (p -value < 0.05). Жодне з питань шкали «тривожність» не продемонструвало статистично значущої диференційної здатності у відношенні за-

лежних осіб. З 23 питань, 6 продемонстрували значущі відмінності у відповідях вибірки залежних осіб і у відповідях вибірки осіб без залежності, результати за цими питаннями дозволяють відкинути нульову гіпотезу про відсутність взаємозв'язку з залежною змінною (наявність залежності від психоактивних речовин).

Таблиця 4

**Результати перевірки надійності шкали «пошук стимуляції»
за допомогою коефіцієнтів Альфа та Лямбда 2**

№ питання	Питання	Альфа	Стандартне відхилення Альфа	Лямбда 2
3	Я бы хотел прыгнуть с парашютом	0.68	0.68	0.71
6	Мне нравится новый и возбуждающий опыт, даже если он идет вразрез с общественными нормами	0.75	0.75	0.76
9	Мне нравится делать вещи, которые слегка меня пугают	0.74	0.74	0.79
12	Я бы хотел научиться ездить на мотоцикле	0.76	0.76	0.77
16	Я заинтересован в новом опыте ради него самого, даже если это нелегально	0.73	0.73	0.77
19	Мне бы понравилась прогулка на большую дистанцию в дикую и необитаемую территорию	0.78	0.78	0.81
	Зведені показники надійності для шкали пошук стимуляції	0.78	0.78	0.82

Ми бачимо, що загалом досліджувані з залежністю на 13 % менше стверджують, що вони задоволені в цілому (питання 1, індикатор депресивності), така різниця між показниками двох вибірок узгоджується з дослідницькими очікуваннями, згідно з якими залежна група буде мати тенденцію демонструвати більше депресивних тенденцій. Схожа тенденція спостерігається з іншим індикатором депресивності — питанням 4, в якому залежні досліджувані відмічають себе щасливими на

Таблиця 5
Виявлені за методом хі-квадрат індикатори, що диференціюють вибірку за критерієм залежності

№ питання	Питання	Відсоток ствердних відповідей у залежних	Відсоток ствердних відповідей в осіб без залежності	Показник значущості (p-value)	Критичний показник хі-квадрат	Коефіцієнт хі-квадрат
1	В цілому я доволен	95 %	82 %	0.004658	6.63	8
3	Я б хотів прыгнута с парашюта	51 %	77 %	0.000441	10.83	12.35
4	Я счастлив	84 %	60 %	0.0002717	10.83	13.25
11	Обычно я действую, не размышляя перед этим	17 %	33 %	0.01044	6.63	6.55
15	В цілому я порывистый человек	54 %	71 %	0.02437	5.412	5.06
22	Нужно чуть схитрить, чтобы получить то, чего я хочу	50 %	77 %	0.0002165	7.3626	13.68

24 % рідше, за винятком того, що цей індикатор депресивності диференціює вибірки сильніше, а також має вищий показник значущості (однак в обох випадках він є достатнім).

Також залежні досліджувані на 26 % відмічають бажання стрибнути з парашутом (питання 3, індикатор пошуку стимуляції), тобто отримати сильні відчуття від екстремальних вчинків.

Залежні досліджувані на 16 % частіше відмічають свою схильність діяти перш ніж обдумають власні дії (питання 11, індикатор імпульсивності), а на 17 % частіше відмічають власну загальну імпульсивність (питання 15, індикатор імпульсивності).

Оригінальну структуру шкал SURPS було перевірено на надійність та узгодженість за допомогою методу конфірматорного факторного аналізу.

Індекс порівняльної підгонки моделі (далі — CFI) для оригінальної факторної структури методики становить 0.85, що є нижчим за рекомендований >0.9 . Подібну картину можемо спостерігати при підрахунку індексу Тукера Льюїса (далі — TLI) — 0.83. Варто взяти до уваги, що індекси CFI та TLI стають менш достовірними при обсязі вибірки >200 . В такому випадку перевага в значущості надається індексу абсолютної надійності — середньоквадратичній похибці апроксимації (далі — RMSEA), що становить 0.059 (за стандартом індекс нижче за 0.05 свідчить про сильну відповідність апріорній моделі отриманій, індекс нижче 0.08 — про достатню відповідність). Розглянемо детальніше отримані показники конфірматорного аналізу для оригінальної факторної структури.

Факторне навантаження варіюється між 0.39 та 0.71 для шкали «тривожності»; 0.59 та 0.77 для шкали «депресивність»; 0.47 та 0.78 для шкали «імпульсивності» та від 0.44 до 0.82 для шкали «пошук стимуляції». Загалом висока інтерфакторна кореляція не спостерігається. Фактор «тривожність» демонструє слабку кореляцію з фактором «депресивність» (0.12), дещо нижчу з фактором «імпульсивність» (0.09) та обернену слабку кореляцію з фактором «пошук стимуляції». Фактор «депресивність» демонструє позитивну слабку кореляцію з фактором

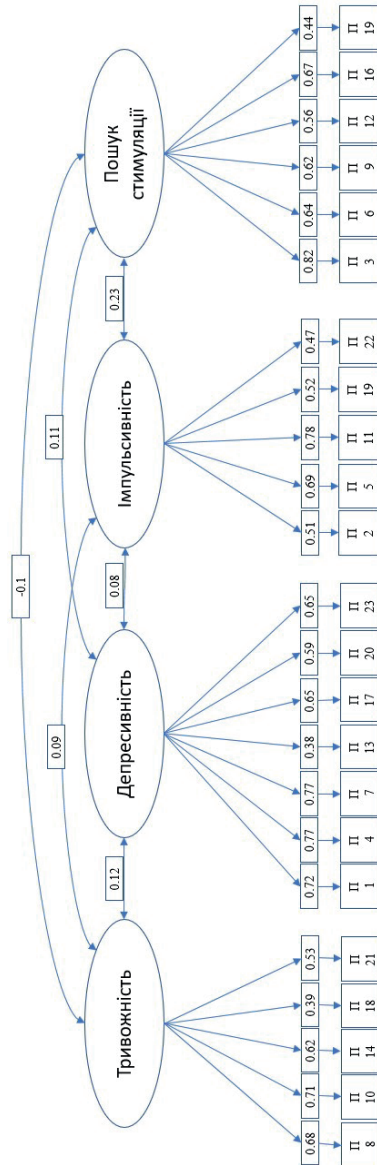

Рис. 1 Факторна структура перекладеного опитувальника SURPS

«пошук стимуляції», і слабку кореляцію з фактором «імпульсивність». Найсильніший зв'язок між факторами спостерігається для «пошуку стимуляції» та «імпульсивності» — це помірно слабка кореляція (0.23).

Використаємо функцію модифікації моделі для можливого покращення факторної структури. Згідно з отриманими результатами можна дійти висновку, що окремі питання можуть працювати не лише на свої шкали, а й на інші (табл. 6).

Індекс модифікації допомагає приймати рішення стосовно покращення теоретичної моделі. Високий індекс модифікації (30.767) спостерігається для питання 18, що окрім «тривожності» демонструє можливість до вимірювання конструкту пошуку стимуляції. Як бачимо, зв'язок з фактором є зворотнім, тобто негативна відповідь на питання про страх незвичайних тілесних відчуттів може слугувати індикатором пошуку стимуляції, мودусу поведінки, при якому незвичайні тілесні відчуття можуть бути бажаними. Звертаючись до таблиці 6, ми бачимо конкретні питання-кореляти зі шкали «пошук стимуляції» для питання 18 — питання 9 та 19. Питання 18 також може співвідноситись зі шкалою «імпульсивність», однак індекс модифікації для шкали «імпульсивність» вдвічі менший в порівнянні з індексом для шкали «пошук стимуляції». З огляду на значну перевагу за індексом, а також на наявність питань-корелятивів зі шкали «пошук стимуляції», ми можемо припустити, що апріорна модель для шкал опитувальника буде більш точно оцінювати отримані дані за умови, якщо ми включимо питання 18, а саме негативну відповідь на нього, також до шкали «пошук стимуляції».

При залученні питання 18 до шкали пошуку стимуляції ми спостерігаємо зміну в показниках порівняльної підгонки моделі CFI — 0.88, TLI — 0.86, RMSEA — 0.053. За всіма показниками спостерігаємо наближення показників до рекомендованого значення.

Рішення про наступний крок модифікації апріорної моделі прийнято з огляду на індекс модифікації 35.207, що встановлено у відношенні питання 7 до латентної змінної «імпульсивність». Змістовно цей показник можна пояснити тим, що «імпульсивність» може проявлятися як легковажність та безпідставна

Таблиця 6

Виявлені латентні фактори для питань методики SURPS

Питання	Фактор за замовчуванням	Додатковий латентний фактор	Індекс модифікації	Навантаження на латентний фактор
18. Меня пугает опыт необычных ощущений	Тривожність	Пошук стимуляції	30.767	-0.357
17. Я чувствую, что я неудачник	Депресивність	Імпульсивність	13.255	-0.264
19. Мне бы понравилась прогулка на большую дистанцию в дикую и необитаемую территорию	Пошук стимуляції	Тривожність	12.072	0.393
15. В целом я порывистый человек	Імпульсивність	Пошук стимуляції	11.127	0.284
7. Я верю, что мое будущее многообещающее	Депресивність	Імпульсивність	21.215	0.408
23. Я полон энтузиазма насчет моего будущего	Депресивність	Тривожність	18.969	-0.353
		Депресивність	11.351	-0.261
		Імпульсивність	17.894	-0.438
		Депресивність	17.604	-0.331
		Пошук стимуляції	12.861	0.344
		Пошук стимуляції	29.233	-0.485
		Імпульсивність	35.207	-0.583
		Імпульсивність	20.679	-0.390

оптимістичність відносно власного майбутнього. Зв'язок індикатора з латентною змінною пошук стимуляції є слабшим, при цьому варто зазначити, що «пошук стимуляції» та «імпульсивність» корелюють, тобто ми можемо припускати, що індикатор працює в межах перетину цих факторів, однак модифікаційний індекс дозволяє обрати ближчий латентний фактор.

При залученні питання 7 до шкали «імпульсивність» ми спостерігаємо зміну в показниках порівняльної підгонки моделі CFI — 0.915, TLI — 0.903, RMSEA — 0.045. Індекс абсолютної надійності RMSEA, що є більш надійним для даного обсягу вибірки, свідчить про високу відповідність апріорної моделі даним, індекси CFI та TLI також свідчать про хорошу відповідність моделі.

Ми передбачаємо, що застосування подальших рекомендацій до модифікації може підвищити відповідність моделі даним вибірки та збільшити ймовірність того, що модель не відтвориться на інших вибірках.

У модифікованій факторній моделі SURPS ми спостерігаємо зміну інтеркореляції факторів. Фактор «тривожність» має незначну негативну кореляцію з фактором «пошук стимуляції», незначне посилення кореляційного зв'язку з фактором «імпульсивність». Ця зміна зумовлена включенням питання 18 до шкали «пошук стимуляції». Для фактора «депресивність» посилюється кореляційний зв'язок з фактором «імпульсивність» (коефіцієнт кореляції збільшився на 0.05) та зменшився кореляційний зв'язок з фактором «пошук стимуляції» і тепер відображає слабку зворотну кореляцію. Кореляційний зв'язок факторів «імпульсивність» та «пошук стимуляції» є найсильнішим інтеркореляційним зв'язком, однак після модифікації зв'язок зменшився на 0.02. Доцільність введення питання 7 до шкали «імпульсивність» підтвердилась сильним негативним кореляційним зв'язком між питанням та фактором (-0.69). Модифікація шкали «пошук стимуляції» через включення до неї питання 18 ілюструється слабким негативним кореляційним зв'язком (-0.37)

Висновки. Отримані результати дозволили встановити надійність окремих питань опитувальника та зведених показників

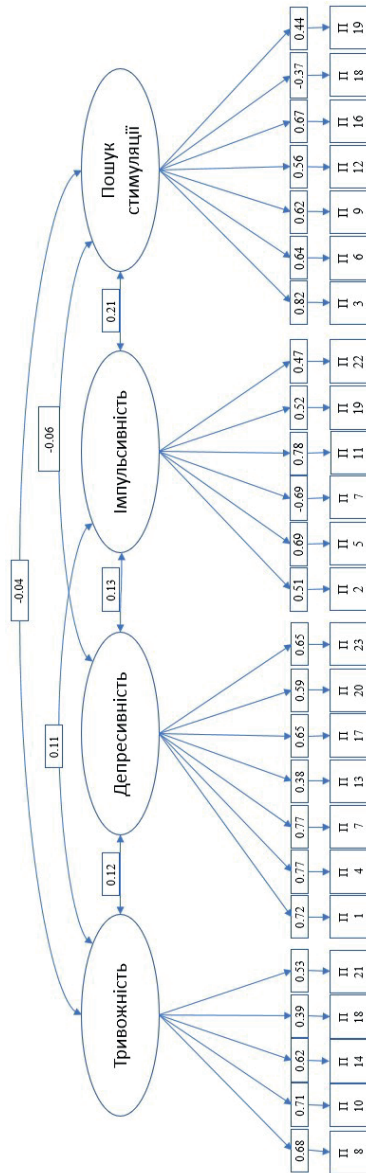

Рис. 2. Модифікована факторна структура перекладеного опитувальника SURPS

для кожної з 4 шкал. Більш високі показники надійності за коефіцієнтами Альфа та Лямбда 2 ми спостерігаємо у шкалах «депресивність» та «пошук стимуляції». Разом з тим ми бачимо, що для шкал «депресивність» та «пошук стимуляції» показник Лямбда 2 є вищим за показник Альфа, тобто без припущення про рівну коваріацію елементів ми отримуємо більш високу надійність. У випадку шкал «тривожність» та «імпульсивність» спостерігаємо зворотну картину — показники Альфа є вищими за Лямбда 2. Загалом отримані коефіцієнти є достатньо високими, щоб ілюструвати необхідний рівень надійності методики.

Порівняння вибірок осіб з діагностованою залежністю та осіб без діагностованої залежності за допомогою методу хі-квадрат дозволило виділити 6 питань, що дозволяють передбачати приналежність досліджуваних до тієї чи іншої вибірки. Потенційно питання, що відносяться до шкал «депресивність», «пошук стимуляції» та «імпульсивність», можуть слугувати допоміжною шкалою, що може використовуватись дотично до діагностики наявності залежності від психоактивних речовин.

Оригінальна факторна структура методики SURPS за показниками конфірматорного факторного аналізу продемонструвала задовільні показники відповідності до емпірично виявлених на вибірці закономірностей. Завдяки функції модифікації відповідність апріорної моделі була покращена до оптимального рівня. Модифікована модель передбачає включення питання 7 шкали «імпульсивність», та питання 18 до шкали «пошук стимуляції».

Виявлені, в рамках процедури адаптації, критерії надійності методики дозволяють використовувати її на вибірках людей, що є носіями російської мови, з метою виявлення факторів ризику розвитку залежності від психоактивних речовин.

Перспективи подальшого дослідження. В рамках процедури адаптації методики SURPS ми вважаємо доцільним виділити такі кроки: 1. Дослідження конкурентної валідності методики шляхом кореляційного аналізу зі шкалами імпульсивності, тривожності, депресивності та пошуку стимуляції, що вже апробовані на російськомовній вибірці країн СНД. 2. Мо-

дифікація шкали SURPS через збільшення ступенів свободи змінних-питань, тобто розширення можливих варіантів відповіді. Це дозволить отримувати більш точну інформацію про стан змінної у досліджуваних, та диференціювати результати більш детально. 3. Лонгітюдний аналіз з використанням шкали SURPS дозволить проаналізувати відповідність результатів методики подальшим випадкам розвитку залежності.

Список використаних джерел

1. Ali A. et al. Risk factors for substances use and misuse among young people in France: what can we learn from the Substance Use Risk Profile Scale? // *Drug and Alcohol Dependence*. — 2016. — Т. 163. — С. 84–91.
2. Canfield M., Gilvarry C., Koller S. H. Psychometric Properties of the Substance Use Risk Profile Scale-Brazilian Version // *International Journal of Mental Health and Addiction*. — 2015. — Т. 13, № 2. — С. 204–214.
3. Carr G. D., Phillips A. G., Fibiger H. C. Independence of amphetamine reward from locomotor stimulation demonstrated by conditioned place preference // *Psychopharmacology*. — 1988. — Т. 94, № 2. — С. 221–226.
4. Caspi A. et al. Behavioral observations at age 3 years predict adult psychiatric disorders: Longitudinal evidence from a birth cohort // *Archives of general psychiatry*. — 1996. — Т. 53, № 11. — С. 1033–1039.
5. Comeau N., Stewart S. H., Loba P. The relations of trait anxiety, anxiety sensitivity, and sensation seeking to adolescents' motivations for alcohol, cigarette, and marijuana use // *Addictive behaviors*. — 2001. — Т. 26, № 6. — С. 803–825.
6. Conrod P. J. et al. Biphasic effects of alcohol on heart rate are influenced by alcoholic family history and rate of alcohol ingestion // *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. — 1997. — Т. 21, № 1. — С. 140–149.
7. Conrod P. J., Pihl R. O., Vassileva J. Differential sensitivity to alcohol reinforcement in groups of men at risk for distinct alcoholism subtypes // *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. — 1998. — Т. 22, № 3. — С. 585–597.
8. Conrod P. J., Stewart S. H. Experimental studies exploring functional relations between posttraumatic stress disorder and substance use disorder // *Trauma and substance abuse: Causes, consequences, and treatment of comorbid disorders*. — 2003. — С. 57–71.
9. Conrod P. J., Castellanos-Ryan N., Strang J. Brief, personality-targeted coping skills interventions and survival as a non-drug user over a 2-year period during adolescence // *Archives of general psychiatry*. — 2010. — Т. 67, № 1. — С. 85–93.
10. Chandrika I. A. et al. A model of substance abuse risk: adapting to the Sri Lankan context // *Evaluation review*. — 2009. — Т. 33, № 1. — С. 83–97.

11. Depue R. A., Collins P. F. Neurobiology of the structure of personality: Dopamine, facilitation of incentive motivation, and extraversion // Behavioral and brain sciences. — 1999. — Т. 22, № 3. — С. 491–517.
12. Harden P. W., Pihl R. O. Cognitive function, cardiovascular reactivity, and behavior in boys at high risk for alcoholism // Journal of Abnormal Psychology. — 1995. — Т. 104, № 1. — С. 94.
13. Hartka E. et al. A meta-analysis of depressive symptomatology and alcohol consumption over time // British Journal of Addiction. — 1991. — Т. 86, № 10. — С. 1283–1298.
14. Helzer J. E., Pryzbeck T. R. The co-occurrence of alcoholism with other psychiatric disorders in the general population and its impact on treatment // Journal of studies on alcohol. — 1988. — Т. 49, № 3. — С. 219–224.
15. Hopley A. B., Brunelle C. Substance use in incarcerated male offenders: predictive validity of a personality typology of substance misusers // Addictive Behaviors. — 2016. — Т. 53. — С. 86–93.
16. Jenck F., Bozarth M., Wise R. A. Contraversive circling induced by ventral tegmental microinjections of moderate doses of morphine and [D-Pen2, D-Pen5] enkephalin // Brain research. — 1988. — Т. 450, № 1–2. — С. 382–386.
17. Keough M. T. et al. Investigating the mediational role of negative urgency in the anxiety sensitivity pathway to cannabis problems and dependence symptoms among postsecondary students // Journal of American College Health. — 2018. — Т. 66, № 2. — С. 69–75.
18. Koob G. F., Volkow N. D. Neurocircuitry of addiction. Neuropsychopharmacology: official publication of the American College of Neuropsychopharmacology. 2010; 35 (1): 217–38. — Epub 2009/08/28. doi: 10.1038/npp.2009.110 PMID: 19710631.
19. Long E. C. et al. Validation of the Substance Use Risk Profile Scale (SURPS) with Bulgarian substance dependent individuals // Frontiers in psychology. — 2018. — Т. 9.
20. Maller R. G., Reiss S. Anxiety sensitivity in 1984 and panic attacks in 1987 // Journal of Anxiety Disorders. — 1992. — Т. 6, № 3. — С. 241–247.
21. Ohannessian C. M. C. et al. Hassles and uplifts and generalized outcome expectancies as moderators on the relation between a family history of alcoholism and drinking behaviors // Journal of Studies on Alcohol. — 1994. — Т. 55, № 6. — С. 754–763.
22. Omiya S. et al. Personality and substance use in Japanese adolescents: the Japanese version of Substance Use Risk Profile Scale // Personality and individual differences. — 2015. — Т. 76. — С. 153–157.
23. Pihl R. O., Peterson J. Drugs and aggression: correlations, crime and human manipulative studies and some proposed mechanisms // Journal of Psychiatry and Neuroscience. — 1995. — Т. 20, № 2. — С. 141.
24. Pulkkinen L., Pitkänen T. A prospective study of the precursors to problem drinking in young adulthood // Journal of studies on alcohol. — 1994. — Т. 55, № 5. — С. 578–587.
25. Schlauch R. C. et al. Psychometric evaluation of the Substance Use Risk Profile Scale (SURPS) in an inpatient sample of substance users using cue-reactiv-

- ity methodology // Journal of psychopathology and behavioral assessment. — 2015. — Т. 37, № 2. — С. 231–246.
26. Schmidt N. B., Lerew D. R., Jackson R. J. The role of anxiety sensitivity in the pathogenesis of panic: Prospective evaluation of spontaneous panic attacks during acute stress // Journal of abnormal psychology. — 1997. — Т. 106, № 3. — С. 355.
  27. Sher K. J., Bartholow B. D., Wood M. D. Personality and substance use disorders: a prospective study // Journal of consulting and clinical psychology. — 2000. — Т. 68, № 5. — С. 818.
  28. Spont M. R. Modulatory role of serotonin in neural information processing: implications for human psychopathology // Psychological bulletin. — 1992. — Т. 112, № 2. — С. 330.
  29. Stewart S. H., Peterson J. B., Pihl R. O. Anxiety sensitivity and self-reported alcohol consumption rates in university women // Journal of Anxiety Disorders. — 1995. — Т. 9, № 4. — С. 283–292.
  30. Stewart S. H. et al. Anxiety sensitivity and self-reported reasons for drug use // Journal of substance abuse. — 1997. — Т. 9. — С. 223–240.
  31. Stewart S. H., Devine H. Relations between personality and drinking motives in young adults // Personality and individual differences. — 2000. — Т. 29, № 3. — С. 495–511.
  32. Stewart S. H., Zvolensky M. J., Eifert G. H. Negative-reinforcement drinking motives mediate the relation between anxiety sensitivity and increased drinking behavior // Personality and Individual differences. — 2001. — Т. 31, № 2. — С. 157–171.
  33. Wise R. A., Bozarth M. A. A psychomotor stimulant theory of addiction // Psychological review. — 1987. — Т. 94, № 4. — С. 469.
  34. Woicik P. A. et al. The substance use risk profile scale: A scale measuring traits linked to reinforcement-specific substance use profiles // Addictive behaviors. — 2009. — Т. 34, № 12. — С. 1042–1055.

Дарвышов Н. Р. оглы

аспирант кафедры психодиагностики и клинической психологии
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

АДАПТАЦИЯ РУССКОЯЗЫЧНОЙ ВЕРСИИ ОПРОСНИКА «ШКАЛА РИСКА РАЗВИТИЯ ЗАВИСИМОСТИ ОТ ПСИХОАКТИВНЫХ ВЕЩЕСТВ»

В статье представлены результаты перевода и адаптации методики SURPS «Шкала риска развития зависимости от психоактивных веществ» на русском языке. Четыре субшкалы методики, соответствующие четырем хорошо обоснованным теоретическим конструктам — «депрессивность», «тревожность», «импульсивность», «поиск

стимуляції». Выраженность данных черт на личностном уровне ассоциирована с риском развития зависимости от психоактивных веществ и позволяет прогнозировать возможный выбор психоактивного вещества и этиологию зависимости, опираясь на личностную мотивацию. Получены коэффициенты надежности для шкал по методам Альфа Кронбаха и Лямбда 2 Гуттмана. С помощью метода хи-квадрат на результатах выборки проиллюстрирована возможность отдельных вопросов-индикаторов предусмотреть принадлежность испытуемых к группе без диагностированной зависимости или к группе с диагностированной зависимостью. Соответствие оригинальной факторной модели шкалы SURPS эмпирически установленным на русскоговорящих испытуемых закономерностям установлена и модифицирована с помощью метода конфирматорного факторного анализа.

Ключевые слова: зависимость, психоактивные вещества, психометрия, депрессивность, тревожность, импульсивность, поиск стимуляции.

Darvishov N. R.

ph.d student,

Department of psychodiagnostics and clinical psychology,

Tarasa Shevchenka national university of Kiev

VALIDATION OF THE SUBSTANCE USE RISK PROFILE SCALE'S (SURPS) RUSSIAN LANGUAGE VERSION

The aim of article is to provide results of russian language validation of substance risk profile scale.

Background: Substance risk use profile scale is a questionnaire, that measures 4 personality traits, that highly associated with addiction development, and could be used as a tool for screening and early intervention to prevent addiction.

The aim of article is to provide results of russian language validation of substance risk profile scale.

Methods: The validation sample includes 218 individuals, 70 of which had diagnosed substance addiction.

Results: Reliability indices of Cronbach's Alpha and Guttman Lambda 2 have shown good reliability of internal consistency for sub-scales «hopelessness» and «sensation-seeking» and moderate reliability for scales «anxiety sensitivity» and «impulsiveness». Confirmatory factor analyses have shown moderate model fitness before modification, and

good fitness after two modifications. Seven items have demonstrated significant difference in results for samples with and without addiction.

Conclusion: Russian language version of SURPS shown good reliability and fitness, and can be used as a valid tool to measure psychological risk factor for substance addiction development.

Key words: addiction, drugs, psychometrics, hopelessness, anxiety, impulsiveness, sensation seeking.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2019